

Τοιαῦτα δεσμὰ μετὰ βίας διέφρηξεν ὁ Λυσίας πρὶν ἀναπτύξῃ τὰ πριτερηματά του, παρὶ ὧν θέλομεν ἀκολουθήσει τὴν κρίσιν τοῦ Ἀλικαρνασσεύς, εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς. Πρὸ πάντων οἱ λόγοι του εἶναι ἄριστος κανὼν τῆς Ἀττικῆς γλώσσης τῆς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης. Ἡ λέξις του εἶναι λελυμένη ἐκ μέτρου καὶ ἀπλῆ, ὡς οἱ ἰδιῶται διαλέγονται, ἀλλὰ κυριολεκτική. Ἡ σαφήνειά του δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὰ ὀνόματα, διότι δὲν εἶναι ἀήθη, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα, διότι διὰ βραχέων ἐκφέρει τὰ νοήματα ἔχων τὴν δύναμιν νὰ θέτῃ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις τὰ λεγόμενα καὶ νὰ διηγητῇ φυσικῶς. Μιμούμενος τὸν ἀπλοῦν λόγον τοῦ ἰδιώτου καὶ τὸν φυσικὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐκφέρει τοὺς στοχασμούς του, προσήρμοξε τοὺς λόγους εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου, ὑπὲρ οὗ τοὺς ἔγραψεν, αὕτη δὲ ἡ τέχνη ὠνομάσθη ἡθεποιία.

Ἀλλ' ἡ λελυμένη φράσις του καὶ αἱ μικροὶ περίοδοί του, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκάλει, ἐσωματοποιοῦντο εἰς τὴν οὐσιγέφυον τὰ νοήματα καὶ στρογγύλως ἐκφέρουσιν λέξιν. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὁ Ἀλικαρνασσεύς θαυμάζει τὸν Λυσίαν διὰ τὴν ἀρμονίαν καὶ χάριν τῶν λόγων, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἰδιώτης καὶ ὁ τεχνίτης αἰσθάνονται, δυσκόλως δὲ δύναται τις νὰ δηλώσῃ. Αὐτὸ τὸ ἐπαφρόδιτον τοῦ λόγου μεταχειρίζετο ὁ Ἀλικαρνασσεύς ὡς κριτήριον τῆς γνησιότητος καὶ ὅσάκις ἐδίςταζεν, εἰς ταύτην τὴν ἀρετὴν κατέφυγεν ὡς ἐπὶ ψήφων ἐσχάτην. Τὰ μόνον τῶν ὁποίων στερεῖται ὁ Λυσιακὸς λόγος, εἶναι τὸ ὑψηλόν, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ κατὰ πληκτικόν. Εἰς ταῦτα προσθέτομεν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Κικιλίου, ὅτι καὶ τοι ἐπιτήδειος εἰς εὐρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἐπιχειρημάτων, δὲν ἦτον ὅμως ἱκανὸς εἰς τὴν νὰ οἰκονομήσῃ τὰ εὐρεθέντα (Φώτ. 261). Πραγματικῶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Λυσίου λαίπει κοινὴ ἰδέα συνδέουσα ὅλα τὰ μέρη καὶ προβαίνουσα πάντοτε δι' αὐτῶν πρὸς κατακυρίευσιν τοῦ ἀκροατοῦ. Πολλάκις ὁ σύνδεσμος εἶναι ὅλως ἐξωτερικὸς καὶ ἡ μετάδοσις ἀπλῆ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἢ εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐσωτερικὴ σχέσις των νὰ καταδεικνύεται διὰ προπαρσκευαστικῆς σκέψεως, ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους διὰ προκατασκευῆς καὶ ἐφόδου. Καὶ αὐτὸς ὁ λίαν ζηλωτὴς τοῦ Λυσίου Ἀλικαρνασσεύς ὁμολογεῖ, ὁμιλῶν περὶ Ἰσαίου, ὅτι οὗτος δεινότερός ἐστιν οἰκονομήσαι Λυσίου καὶ ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰ μέρη αὐτῶν.

Τοιαύτην ἔχοντες κατὰ νοῦν εἰκόνα τῆς τότε ῥητορικῆς τέχνης καὶ ἰδίως τοῦ Λυσίου, ἵσως ἐννοήσωμεν σαφέστερον τὸν Πλάτωνος Φαῖδρον, ἐν ὀλίγοις δὲ ἀνακεφαλαιοῦντες λέγομεν, ὅτι ἡ τέχνη ἀρξαμένη ἐκ τῆς Σικελίας ἀπέδλεψεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν ἢ εἰς τεχνάσματα περὶ τὴν λέξιν, καὶ συνεπαρθεῖσα διὰ τοῦ Γοργίου ἐπρόνοιε ὅτι ἀπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβοῦσα ὑφ' αὐτῇ ἔχει, καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ ὅ,τι θέλει. Ἐν Ἀθήναις ὅμως συνησθάνθη τὸ φορτικὸν τοῦ περιττοῦ κόσμου τῆς διὰ τοῦ Ἀντιφώντος, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοῦ Λυσίου ἐτράπη πρὸς τὸ φυσικὸν καὶ πρὸς μίμησιν τοῦ ἀληθοῦς. Ὁ Λυσίας βραδέως ἀνέπτυξε τὰς ἀληθεῖς ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέ-

λους τὰς ἐφήρμοσεν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ λόγοι του ἐν παντὶ καιρῷ εἶναι ἄξιοι θαυμασμοῦ.

ὑπὸ ταιαύτας ἐντυπώσεις προβαίνοντες εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Φαῖδρου, θέλομεν σπουδάζει νὰ συνάψωμεν ὅλους τοὺς στοχασμούς του, διότι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐφτυχάσωμεν, ὅταν οὐδὲν μέρος μένει ἀνεξήγητον.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἐπόμενον Φυλλάδιον.)

ΟΙ ΠΑΡΘΕΝΩΝ.

—ο—

Μόνος ἀνέστη ὁ Περικλῆς τὴν ἀπότομον τῆς Ἀκροπόλεως ἀνοδὸν, καὶ ἐκάθησεν ἐφ' ἐνὸς λίθου τοῦ ἀρχαίου ἐκατομπεδίου. Ὑπὸ τοὺς πόδας του ἐξετείνετο τὸ εὐρὺ πεδῖον, κομῶν τῇ ἐλαίᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἡ πόλις ἐφ' ἧς ἐλαμπε νεαρά ἡ δόξα τοῦ μαρτυρίου ἀνδραγαθήματος, καὶ ἀπωτέρω ἡ θάλασσα, ἀντηχοῦσα ἐτι τοὺς παιάνας τῆς Σαλαμῖνος, καὶ ἀπειρος ὡς τινῶν ἀκορέστων καρδιῶν ἡ φιλοδοξία, καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του ὁ οὐρανός, στιλπνός ὡς ὁ σάπφειρος, καὶ αἶθριος ὡς ὁ ὀφθαλμὸς μειδιώσης νεανίδος. Αἱ μεγάλαι σκηναὶ τῆς φύσεως κατὰγωνίζονται τὰς ψυχάς, καὶ μάλιστα τὰς μεγάλας· καὶ ἡ τοῦ Περικλέους ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς μεγαλοπρεπείας ἥτις πανταχόθεν τὸν περιστρίβει, καὶ ἐδουλόγησε εἰς ὄνειροπολήσεως ἑκστασιν. Εἶδε τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θემιστοκλέους τὰς σκιὰς σοβαρῶς προσομιλοῦσας αὐτόν, καὶ διὰ τοῦ δακτύλου δεικνύσας αὐτῷ τὸν ἥλιον εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἠτένισε τὸν ἥλιον ἀσκαρδαμυκτὶ, καὶ ἡ καρδίᾳ του ἐπλήσθη ὑπερηφάνου φιλοδοξίας. Ὡς τὸν ἥλιον λάμποντα ὑπὲρ τοὺς ἀστέρας, νὰ ὑψώσῃ τὴν πόλιν του ὑπεράνω τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, τὴν ἀφρὺν τῆς Σπάρτης καταβαλὼν, καὶ ὡς ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας, μὴ γνωρίζων ἐράμιλλον, νὰ κάμψῃ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὰς Ἀθήνας, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὑπὸ τὴν Ἑλλάδα, τοιαῦτα ἐσχεδιάζεν ὁ μεγαλεπήβολος νοῦς του, ἐν ᾧ εἰς τὸν βαθὺν ὀρίζοντα διέκρινε προσπλεύσας τῶν νησιωτῶν τὰς τριήρεις, καὶ τῆς ὑποταγῆς των φερούσας τὸν φόρον εἰς τοὺς πόδας τῆς ἐνδόξου ἡγεμονίδος των· καὶ ἡ δραστήριός του διάνοια, τὸ μεγαλουργὸν αὐτοῦ σχέδιον διὰ μιᾶς συλλαβοῦσα, ἐκήρυττεν ἤδη τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πελοποννήσου, προσήρτα τὴν Σικελίαν εἰς τὴν πύραν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπ' αὐτῆς ὁρμώμενος καθυπέταττε πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, καὶ μετὰ ταῦτα περιέρρεε τὴν δόξαν καὶ τὰ ἀνίκητα ὄπλα τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Φοινίκην, τὴν ἐκτὸς καὶ τὴν ἐντὸς Ἀσίαν, καὶ ἐνεποίει τρόμον εἰς τὸν μέγαν βασιλέα ἐπὶ τοῦ θρόνου του. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἦσαν ἐ-

πλημένοι οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ, κατεβίβασεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, καὶ ἡ καρδία τοῦ ἀνδρὸς ἐπλήσθη ἀγανακτῆσεως, διότι τὴν πόλιν τοῦ, ἣν ᾔθελε βασιλεῖα τοῦ κόσμου, εἶδεν ἐν ἐρείπιοις κειμένην, καὶ τὰς πλῆγας ἐτι φέρουσας τῆς μηδικῆς αὐθαδείας· εἶδε τὰ τείχη τῆς κατάρρεοντα, καὶ παπονημένας τὰς πύλας τῆς, καὶ τοὺς ναυὺς τῆς ἐρείπια, ἀπὸ τῶν βαρβάρων τὴν δαδα πυρποληθέντα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ κοσμήσῃ αὐτὴν αὐθις ὡς οὐδέποτε ἐκοσμήθη πόλις, νὰ τῇ περιβάλλῃ στέμμα λαμπρότερον παντὸς βασιλικοῦ στέμματος, τὸν κόσμον καὶ τὸ στέμμα τῶν ἀθανάτων ἐμπνεύσεων ἀμιμῆτου καλλιτεχνίας.

Ἡ φύσις εἶναι φιλοπρόσωπος πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας. Ὅταν πέμπῃ ἐνὰ τῶν ἐκλεκτῶν τῆς ἐπὶ τὴν γῆν πρὸς ἐπίδειξιν καὶ πρὸς ἰδίαν τῆς δόξης,

τῆς καὶ ὁ Ἰκτῖνος, ὁ μέγας οἰκοδόμος, ὅστις καὶ τῆς Ἐλευσίως τὸ Μέγαρον, καὶ τὸν ἐν Φιγαλείᾳ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνήγειρε· διότι ὁ Φειδίας εἶχε τὴν ὑπερτάτην τῶν ἔργων ἐπιστάσιν. Ἰπ' αὐτὸν δὲ γλίσπται, τέκτονες, τορευταί, λιθοξόοι, καὶ πλάσται, βρυεῖς, χρυσοχοί, ἐλεφαντουργοί, ξυλουργοί, καὶ μηχανοποιοί. καὶ οἱ τούτων ὑπουργοί, ἐμποροί, ναῦται καὶ κυβερνήται, ἀμαξοπηγοί, ζευγοτρήφοι καὶ ἡνίοχοι, σχινοπλόκοι, ὕφανται, σκυτοτόμοι, μεταλλεῖς καὶ ὀδοποιοί, ὅλος ὁχλὸς βιομηχανίων, ἡργάζοντο ἀνεκδότως ἡμέραν καὶ νύκτα, μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὃν τοῖς ἐνέπνεεν αὐτοῦ τοῦ Περικλέους καὶ αὐτοῦ τοῦ Φειδίου ὁ λόγος καὶ τὸ παράδειγμα, καὶ ἡ πόλις ὅλη ὁμοιάζειν ἀπέραντον ἐργαστήσιον, καὶ τὰ ἔργα εὐωδούντο καὶ ἀνέθαινον ὑπερήρانا μὲν

Περθεων.

ὃν τὸν ἐγκαταλείπει μόνον, ἀλλὰ τῷ δίδει καὶ συναντιλήπτορας ἐπαχθίους τοῦ, ὃν τὴν μεγαλοφυΐαν προκαλεῖ ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ. Ὁ Περικλῆς εἶπεν εἰς τὸν Φειδίαν ὅτι θέλει τὰς Ἀθήνας κεκοσμημένας ἀξίως τῆς ἀρχαίας τῶν δόξης καὶ τῆς δόξης ἣν ἐμελέτα πύτος νὰ ταῖς περιάψῃ, ὅτι θέλει τὴν ἀκρόπολιν βωμὸν πελώριον τῶν θεῶν, καὶ ὁ Φειδίας ἐπενόησε τ' ἀρχιτεκτονικὰ ἐκτελεῖν μεγαλουργήματα, ὃν τὴν καλλονὴν οὐχὶ νὰ ὑπερβῇ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ μιμηθῇ τις τῶν ἀρχαίων ἢ νεωτέρων καλλιτεχνῶν ποτὲ ἐδυνήθη, καὶ ἐν αἷς διαπρέπει ὁ Περθεωνὼν ὡς τῆς τεχνικῆς καλλονῆς καὶ μεγαλοπρεπείας ὁ ἀνυπερβλητος ὄρος.

κατὰ τὸ μέγεθος, ἀμίμητα δὲ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὴν χάριν, καὶ ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ἐπερχοῦντο ὅσα διὰ νὰ μείνωσιν ἐπὶ αἰῶνας ἡγείροντο, καὶ ἐφαίνοντο μόλις δι' αἰώνων δυνάμενα νὰ συντελεσθῶσιν. Ἀλλὰ τοιοῦτον ἦτον τὸ ἀξιοπρεπὲς αὐτῶν κάλλος, καὶ τοιαύτη συγχρόνως ἐπέπνεεν ἐπ' αὐτῶν ψυχὴ ἀγέρως καὶ πνεῦμα αἰεθλλές, ὥστε ἀρτίδηκτα τότε, εἶχον πᾶσαν τῶν γεγηρακότων μνημείων τὴν μεγαλοπρέπειαν, γηράσαντα δὲ ἤδη, καὶ εἰς σωρὸν κατακείμενα ἐρείπίων, ἔχουσιν εἰσέτι νεανικὴν ἐπανθούσαν τὴν καλλονὴν (α).

Πρὸς ἀνέγερσιν δὲ τοῦ Περθεωνῶνος ἐξελέγη ἡ ὑπερ-

Ἀρχιτέκτονες αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν ὁ Καλλικρά-

(α) Πλούτ. Β. Περ. ιβ' καὶ ιγ'.

τάτη τῆς Ἀκροπόλεως κορυφή, ἐρ' ἧς ἴστατο καὶ πρὶν αὐτοῦ τὸ ὑπὸ τῶν Περσῶν πυρποληθέν Ἑκτόμπεδον· εἶναι δὲ θαυμασιὰ ἡ θέσις αὕτη, διότι αἱ βάσεις τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος εἰσὶν ἰσοῦσαι μετὰ τῶν ἐπιστηλίων τῶν προπυλαίων, καὶ ὁ δι' αὐτῶν εἰσερχόμενος, ἐν ᾧ ἐβόλεπεν ἐνώπιόν του τὸν ἱερὸν λόφον, ὅλον ὑπὸ γλυπτικῶν μνημείων καὶ ναῶν κατὰκαλυμμένον, ἐβόλεπε συγχρόνως ὑπὲρ αὐτὰ πάντα καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του τὸν Παρθενῶνα διαγραφόμενον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς ὠκοδομημένον ὑπερῶν τῆς γῆς. Προσέτι δὲ ἴστατο ὁ οὕτως διελθὼν διὰ τῶν προπυλαίων οὐχὶ ἀπέναντι μιᾶς τῶν πλευρῶν, ἀλλὰ μιᾶς τῶν γωνιῶν τοῦ Παρθενῶνος, συγχρόνως δὲ καὶ μιᾶς τῶν τοῦ ἐρεχθείου γωνιῶν, ὥστε ὅλη ἡ καλλιτεχνικὴ πολυτέλεια τεσσάρων πλευρῶν τῶν ἐντελεστέρων οἰκοδομῶν ἀρ' ὅσας ποτὲ ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου ἐθαύμασεν, ἀνεπτύσσεται ἐνταυτῷ ἐμπρὸς του· διότι οἱ μεγαλοτέχναι οἱ τότε ἐπεζήτουν οὐχὶ τὴν μαθηματικὴν συμμετρίαν, ἀλλὰ τὴν ζωγραφικὴν συναρμολογίαν.

Ἠγέρθη δὲ ὁ Παρθενὼν ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου στερεοβάτου τοῦ ἑκατόμπεδου, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ στερεοβάτου αἱ ἀξῶνες δὲν συνταυτίζονται ἐντελῶς, ἀλλ' ἀποτελοῦσι μικράν τινα, εὐδιάγνωστον ὁμῶς γωνίαν. Πρὸς ἀνατολὰς ἐξετάθη ἡ βάσις, διότι ὁ νέος ναὸς, ἔχων 227 ποδῶν μῆκος καὶ 101 πλάτος, ἐγένετο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων (6) πεντήκοντα πόδας τοῦ ἀρχαίου μακρότερος.

Επὶ τῆς βάσεως ταύτης, ἥτις εἶναι ἐκ πόρου, στηρίζονται βαθμίδες μαρμαρίναι τρεῖς, διότι τῶν ναῶν αἱ βαθμίδες ἦσαν πάντοτε ἀριθμοῦ περιττοῦ, ὥστε ὁ διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τῆς πρώτης ἐπιόδου, διὰ τοῦ δεξιοῦ κατ' ἀρχὰς νὰ πατή καὶ τὸ ἐδάφος τοῦ ναοῦ. Ἀπέναντι τῆς εἰσοδοῦ ὁμῶς, αἱ τρεῖς βαθμίδες, ἐπειδὴ εἰσὶ λίαν ὑψηλαί, ὥστε ἡ ἀνάβασις καθίσταται δυσχερὴς, διατέμνονται δι' ἄλλων δύο περηνταθιμένων. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ ναοῦ εἶναι ὁ δώριος, καὶ οὐδὲν οἰκοδόμημα δύνανται τόσον δικαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τύπος τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀφελείας, ἥτις εἶναι τοῦ ῥυθμοῦ τούτου ὁ χαρακτηρ. Εἶναι δὲ ὀκτάστυλος, ἥτοι εἰς ἑκατέραν τῶν δύο ἐλασσόνων πλευρῶν του ἔχει ἀνὰ στήλας ὀκτὼ ραβδωτάς, καὶ εἶναι ὁ μόνος τοιοῦτος σωζόμενος δώριος, διότι πάντες οἱ λοιποὶ εἰσὶν ἐξάστυλοι τὸ πολὺ. Ἡ εἰσοδὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκλαμβάνεται, ἡ τὴν σήμερον ὑπάρχουσα πύλη πρὸς δυσμὰς, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, ἡ νοίγεται εἰς τὴν ἀντιπέραν, τὴν πρὸς ἑὼ πλευράν. Μετὰ τὰς ὀκτὼ πρώτας στήλας εἰποντο ἐξ ἄλλαι, αἵτινες συνεδέοντο μεταξὺ τῶν ὡς καὶ μετὰ τῶν ἀντιστοιχουσῶν εἰς τὰς δύο ἐξωτάτας περυστάδων τῶν πλαγίων τοίχων διὰ κιγκλίδων ἐπιχρῶσων, σχεδὸν ἰσοῦσῶν μετὰ τοὺς κίονας, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῶν κίωνων καὶ ἐπὶ τῶν περυστάδων σωζόμεναι ὀπαί, μάλιστα κατὰ τὴν δυτικὴν πλευράν. Τὸ περικεκλεισμένον τοῦτο μέρος ἐκαλεῖτο ὁ πρό-

ναος, καὶ ἦτον κικοτημένον διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦν στεφάνων, σιαλῶν καὶ ἄλλων ἀναθημάτων. Ἐκαστὴ δὲ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ εἶχεν ἀνὰ μίαν σειρὰν δεκαεπτὰ κίωνων, ὥστε ὅλοι ὁμοῦ οἱ κίονες τοῦ περιστυλίου, ἦσαν τὸν ἀριθμὸν 62, βάσιν μὲν οὐκ ἔχοντες, ὡς πάντες οἱ δώριοι, ὑψηλοὶ δὲ ὄντες πόδας 34, καὶ παχεῖς κατὰ τὴν κάτω διάμετρον πόδας 5 2/3, ἐνῶ ὁ ναὸς, ἀπὸ τοῦ στερεοβάτου μέχρι τῆς τοῦ αἵτου κορυφῆς, ἔχει ὕψος ποδῶν 66.

Ἐσωτερικῶς δὲ ὁ ναὸς ἦν διγυρ κατὰ πλάτος διηρημένος, καὶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἦν ἡ μείζων τῶν διηρέσεων. Αὕτη περιείχε τὸ τεσσαρακοντάπηγυ τῆς Ἀθηνᾶς ἁγάλμα, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου, οὗ ἐλέγχος ἦν τὸ σῶμα, σάπφειρος οἱ ὀφθαλμοί, καὶ χρυσοὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ ὁ ἐξέστραπτε μυρίαὶ ἀκτίσιν, ὅταν τὴν αὐγὴν ἠνοίγοντο τοῦ ναοῦ αἱ πύλαι, οὗ δὲ τὸ κράνος εἶχε σφίγγας ἐπηρυσσάμενας, ἡ ἄσπις ἐκατέρωθεν ἀμυζονομαχίαν καὶ γιγαντομαχίαν, τὰ δὲ πόδια κενταυρομαχίαν. Ὑπὲρ τὸ ἁγάλμα ἦν ὑπαίθρος ὁ ναὸς, καὶ τὸ ἐδάφος αὐτοῦ ἔγκοilon εἰς βῆθος ἐνὸς δακτύλου, ἵσως ἵνα δέχηται τὸ ὄμβριον ὕδωρ, καὶ διατηρῇ ὑγρασίαν ὠφέλιμον εἰς τὴν κόλλαν τὴν συνδέουσαν τὸν ἐλέφαντα.

Περὶ δὲ τὸ ὑπαίθρον ἴστατο ἐσωτερικὴ στοὰ δωριῶν κίωνων, μικροτέρων τῶν ἐξωτερικῶν, ἐχόντων δὲ μόνον 3' διάμετρον, καὶ ἀνεχόντων πύρρον δι' ἧς ἐκατέρωθεν ἐδύνατό τις νὰ προσέλθῃ πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγάλματος. Ἀπὸ δὲ τῆς παρόδου ταύτης, ἄλλοι κίονες, πιθανῶς ἰωνικοί, ἀνῆρχοντο μέχρι τῆς ὀροφῆς, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς στοᾶς ἐξεστίνετο ὑπὲρ τὸν τοίχον τοῦ σπκοῦ μέχρι τινὸς ἐκτάσεως εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Τὸ μέρος τοῦτο τὸ ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς περιλαμβανόμενον, ἦτον τὸ κυρίως λεγόμενον ἑκατόμπεδον, ὡς καὶ ὅλος ὁ ναὸς διεδέχθη τὸ αὐτὸ ὄνομα παρὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ, ἂν καὶ ἦται τὸ μῆκος του πολὺ μείζον τῶν ἐκτὸν ποδῶν. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ διηρεῖτο διὰ χαλκῶν κιγκλίδων, ὧν τὰ ἴχνη φαίνονται ἐτι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ μέρος τὸ περιέχον τὸ ἁγάλμα, καὶ κυρίως Παρθενὼν καλούμενον, ὡς καὶ κοινῶς ὅλος ὁ ναὸς ἐκαλεῖτο. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ μέρη, τὸ τε ἑκατόμπεδον καὶ ὁ Παρθενὼν, ἦσαν ἐπίσης λαμπρότατα κεκοσμημένα διὰ πολυτελῶν ἀναθημάτων, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἀνευρεθεῖσαι ἐπιγραφαί. Ὅπίσω δὲ τοῦ ἁγάλματος καὶ τοῦ διατειχίσματος τοῦ διατέμνοντος τὸν σπκόν, ἐξεστίνετο ἡ ἄλλη διαίρεσις τοῦ ναοῦ, ὑπόστεγος αὕτη, ἔχουσα δὲ τὴν ὀροφὴν ἐπὶ τεσσάρων μεγάλων ἰωνικῶν κίωνων στηριζομένην, καὶ τὸ φῶς δεχομένη ἐκ μεγάλης πρὸς δυσμὰς ἀνοιγομένης θύρας. Οὗτος ἦν ὁ ὀπισθοδόμος, ἐν ᾧ διατηρεῖτο ὁ ἱερὸς θησαυρὸς, καὶ ἐνταυτῷ ὁ δημόσιος.

Τοιαύτη ἦν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάθεσις ἡν ὁ ναὸς οὗτος εἶχε κοινὴν καὶ μετ' ἄλλων, οἷον τοῦ ἐν Πισάτιδι Ὀλυμπίου. Ἀλλ' ὅ,τι ἴδιον εἶχεν, ἦν ἡ θαυμασιὰ τῶν μερῶν αὐτοῦ ἁρμονία, ἡ τῆς λιθοργίας ἀπαρδειγμάτιστος τελειότης, ὥστε ὁ μᾶλλον ἡσκημένος ὀφθαλμὸς πολλάκις δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τῶν λίθων τὰς ἀρμογὰς, αἱ ἀναλογίαι του ἐξ ὧν ἀπορρέει ἡ

(6) Ἦουχ.

ἐπιστολῆς καὶ τὸ κάλλος τοῦ, καὶ ἡ σοφὴ τῶν γραμ-
μῶν του διαγραφὴ, περιέχουσα μυστήρια, ἃ οὐδ' ὑπώπτευσέ ποτε, οὐδὲ δύναται εἰσέτι νὰ λύσῃ ἡ ἐ-
πιστήμη· οὕτω πρὸ τινων ἐτῶν ἀκριβοὺς καταμετρή-
σαι ἀνεκάλυψαν, πρὸς μεγίστην ἐκπληξιν τῶν ἀρ-
χιτεκτόνων, ὅτι ὅλον τοῦτο τὸ οἰκοδομημα δὲν ἔχει
οὐδεμίαν γραμμὴν ἢ ὀριζοντίαν ἢ κάθετον, ἀλλ' ὅτι
αἱ μὲν, οἷον ἡ τοῦ θριγκοῦ, ἢ τῆς βάσεως, εἰσὶν ὅλαι
καμπύλαι, ἢ τμήματα κύκλου, εἰς ὧν τὴν κατα-
σκευὴν ἀπαιτοῦνται βαθεῖαι μαθηματικαὶ γνώσεις,
αἱ δὲ, οἷον αἱ τῶν κίωνων, τῶν παραστάδων, τῶν
τοίχων, εἰσὶ προκλινεῖς πρὸς ἓν κοινὸν κέντρον,
ὥστε ἂν ὑπετίθεντο ἐξασκολουθῶσαι πρὸς τὰ ἄνω,
ὅλον ὅλαι συναφθῇ εἰς μίαν κορυφὴν, καὶ ὁ Παρ-
θεὸν θὰ ἐλάμβανε σχῆμα πυραμίδος. Τοῦτο καὶ
δι' ἀπλοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ διὰ τῶν τυχόντων ἐργα-
λείων εὐκόλως παρατηρεῖται· διότι ὅλοι οἱ σπόνδυ-
λοι, οἱ ἀποτελοῦντες τοὺς κίονας, εἰσὶν ὑψηλότεροι
πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὸ μέρος τὸ ἐστραμμένον πρὸς τὴν
ἐλπιεστέραν γωνίαν ἢ τ' ἀνάπαλιν. Αἱ μετὰ το-
αύτης δ' ἐπιδεξιότητος γενόμεναι κατασκευαὶ τῶν
δοκῶν τούτων γραμμῶν, διπλοῦν ἔχουσι τὸν σκο-
πὸν, καὶ ὀπτικῶς νὰ ἀρέσωσιν, διότι αἱ καμπύλαι εἰς
καὶ πρὸς εὐθείας διὰ τῆς ὀπτικῆς ἀπάτης μεταβάλλ-
ονται, καὶ καμπύλαι φαίνονται πάντοτε αἱ εὐθεῖαι,
καὶ στερεότητος νὰ δίδωσιν ἔμφρασιν συγχρόνως καὶ
ἵσασιν εἰς τὸ οἰκοδόμημα.

Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερτάτην τοῦ ναοῦ καλλονὴν συνε-
τέλειον οὐκ ὀλίγον τὰ καθαρά· ἔχοντα αὐτὸν ἐξαισία
γλυπτικὰ καὶ ζωγραφικὰ κοσμήματα.

Αἱ ζωγραφίαι, ἐν εἴδει πολυχρόων καὶ λαμπρῶν
μυῖνδρων, ἀνθεμίων, λεσδαίων ἀστραγάλων, ὧν καὶ
ἐστέρων, ὧν προφανέστατα ἔχνη διακρίνονται μέχρι
τῆς, διεποικιλίαν τὰ διάφορα κοσμητικὰ τοῦ ναοῦ
ἐπὶ, οἷον τὰ κυμάτια, τὰς ταινίας, τὰς προδόχους
ἐπὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν ᾧ ἄλλα μέρη, αἱ τρίγυφοι, τῶν
μετοπῶν τὸ ἐμβλῆδον, ἦσαν δι' ἀρμονικῶν βεβαυμένα
χρωμάτων. Προσέτι δὲ παρατηρήθη ὅτι καὶ τὰ σω-
ζόμενα μέρη τοῦ τοίχου εἰσὶν ὡς ἐπίτηδες ἐξεσμένα
δι' ἐργαλείου ὀξείας, ὅπερ φαίνεται ἀποδεικνύον ὅτι
αὐτοὶ, πιθανῶς καὶ οἱ κίονες, ὡς τοῦτο ἀνεκα-
λύθη ἐν ἄλλοις ναοῖς, παραδείγματος χάριν ἐν τῷ
τῆς Αἰγίνης, ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ χρωμάτων δια-
φανῶν, κατ' οὐδὲν παραβλαπτόντων τὴν τοῦ μαρμά-
ρου στιλπνότητά, ποικιλλόντων δὲ μόνον αὐτῆς τὴν
διαφανῶν, καὶ θερμότερον τόνον εἰς αὐτὴν χορη-
γούντων.

Αἱ δὲ γλυφαὶ εἰσὶν ἀριστουργήματα ἐμπρέποντα
ἐπ' ἀριστουργήματος· καὶ τοὶ δ' ἐπ' αὐτῶν διάφοροι
φαίνονται ἐργασθέντες τεχνίται, οἱ μὲν κατὰ τὸν αὐ-
στηρότερον ἀρχαῖκόν τρόπον, οἱ δὲ πρὸς τὸν μᾶλλον
ἐνήμερον ἀποκλίνοντες τοῦ νέου ἐργαστηρίου, οὐχ
ἄντοι ὅμως ἔχουσι κοινὸν χαρακτῆρα τὴν ἀκριβοῦς τῆς
φίσεως μίμησιν, μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν μερῶν,
τῆς κόμης, τῶν φλεβῶν, τῆς ανατομικῆς ἀναπτύξεως,
συγχρόνως δὲ καὶ τὴν ἰδανικὴν ἔκφρασιν, καὶ τὴν
ὑπὸ τῆς ζωηρότητος τῶν κινήσεων μὴ καταστρεφόμε-
νην ψυχικὴν ἡρεμίαν, καὶ τὸν λεπτὸν σύνδεσμον τοῦ

ἀξιοπροποῦς μετὰ τοῦ ἐνθέου, τῆς ἀφελείας μετὰ
τῆς ποικιλίας, οὐ μόνον ἡ ἀρχαία τέχνη ἐγνώριζε τὸ-
μυστήριον· καὶ βέβαιον μὲν εἶναι ὅτι πᾶσαι αἱ γλυ-
φαὶ αὗται ἐποιήθησαν ὑπὸ τὴν ἐπιόρην καὶ τὴν ἐμ-
πνευσιν αὐτοῦ τοῦ Φειδίου, σχεδὸν δ' ἀναμφισβήτη-
τον φαίνεται ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εἰσὶ τῶν διαγραμ-
μάτων αὐτοῦ ἀκριβοὺς ἐκτέλειαι, καὶ ἂν αἱ μέγυ-
σται δὲν εἰσὶν ἀμεσὰ προϊόντα τῆς θαυματουργῆς
ἐκείνου γλυφίδος, πρέπει τότε νὰ παραδεχθῶμεν ἐς
τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἄλλον ἀριστοτέχνην, οὐ ἡ ἀδικο-
ιστορία δὲν διατήρησε τὸ ὄνομα, εἰς οὐ δὲ τὴν ἐντέ-
λειαν δὲν δύναται οἱ νεώτεροι οὐδὲ μακρόθεν νὰ
πλησιάσωσι.

Τὰ γλυπτικὰ ταῦτα κοσμήματα εἰσὶ τριῶν τάξεων.
Ἰπεράνω τῆς ἐξωτερικῆς σειρᾶς τῶν κίωνων καὶ τῶν
ἐπιστυλίων αὐτῶν ἄρχει ζώνη ἐκ τριγλύφων καὶ με-
τοπῶν ἐναλλάξ· καὶ αἱ μὲν πρῶται, παριστῶσαι ἐν
τῇ λιθοδομίᾳ τὰς ἐν ταῖς συνήθεσιν οἰκοδομαῖς προε-
χούσας κεφαλὰς τῶν ὀροφιαίων δοκῶν, συνίστανται
ἐκ τριῶν καθέτων ἀναγλύφων ῥιζῶν μεθ' ὀριζοντίου
πλατείας ταινίας, καὶ μετὰ ἐξ σταγόνων ὑπ' αὐτὴν·
αἱ δὲ, παριστῶσαι τὰς μεταξὺ τῶν δοκῶν ὀπάς, καὶ
συνίστανται ἐκ πλακῶν κεκοσμημένων δι' ἀμυγμάτων
ἀναγλύφων, ἰσχυρῶς προεχόντων, καὶ ἐχόντων τὰ
δύο τρίτα τοῦ φυσικοῦ ἀναστήματος (4' ὕψος). Ὅλαι
αἱ μετέπει ἦσαν 92 τὸν ἀριθμὸν, καὶ παρίστων μετὰ
μεγίστης ποικιλίας καὶ ζωηρότητος, καὶ μετ' ἀμι-
μήτου τεχνικῆς ἐντέλειας, κενταυρομαχίας, περσο-
μαχίας καὶ ἵππομαχίας, ἀρπαγὰς γυναικῶν ὑπὸ κεν-
ταύρων, καὶ ἄλλα μυθικὰ ἀντικείμενα, ἰδίως τὴν
Πηλλὰδα, ὡς φαίνεται, ἀφορῶντα, ἀλλ' ὧν, εἰς τὴν
κατάστασιν ἀνευρέθησαν, φαίνεται ἀμήχανος ἡ ἐξή-
γησις.

Τὴν δὲ δευτέραν ἢ ἐνδοτέραν σειρὰν τῶν κίωνων
τῶν ἐλασσόνων πλευρῶν, ὁμοῦ μετὰ τῆς κορυφῆς
τῶν δύο μακρῶν πλευρῶν τοῦ τοίχου, περιλαμβάνει
ἄλλη ζώνη, συνεχὴς αὕτη, ἡ ζωοφόρος λεγομένη 3'
4' ἔχουσα ὕψος, εἰς μῆκος μὲν 528' ἐν τμήμασι δὲ
97 παριστῶσα τὴν ἐν ἀναγλύφῳ ἐπιπεδωτέροις Πα-
ναθηναϊκὴν πομπήν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνατολικῆς
πλευρᾶς, ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τοῦ Παρθενῶνος, παρί-
στατο ὁ ἄρχων Βασιλεὺς, παραλαμβάνων ἀπὸ χειρὸς
παιδὸς τὸν ἱερὸν πέπλον, ὅστις ἐμελλε ν' ἀντικατα-
στήσῃ τὸν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ με-
γάλου ἀγάλματος, καὶ ἡ ἱερεία δεχομένη παρὰ τῶν
δύο ἐρρηφόρων τὰ μυστικὰ κανὼ τῆς θεᾶς, προκα-
θημένων τῶν θεῶν, τοῦ Ἑρμοῦ, Τριπτολέμου, Δήμη-
τρος, Ἀρεως, Διὸς, Ἡρας καὶ Ἥδης πρὸς νότον, τοῦ
Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ἰγείας, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Θη-
σεως, τῆς Ἀγρυλίου, Πανδρόσου καὶ μικροῦ Ἐριχθό-
νιου πρὸς βορρᾶν, μεθ' οὓς εἶποντο οἱ διάφοροι ἄρ-
χοντες. Μετ' αὐτοὺς δ' ἐβάδιζον περινενοημένως αἱ
τῶν Ἀθηναίων γυναῖκες, φέρουσαι σκεύη τῶν θυσιῶν,
καὶ ἔχουσαι κατόπιν ἐν εὐτελεστέρᾳ τάξει τὰς τῶν
μετοίκων γυναῖκας, φερούσας τὰς ὑδρίας αὐτῶν καὶ τὰ
σκιάδια. Ἐπειτα δ' εἶποντο ἐκατέρωθεν τὰ ἱερεῖα, κριοὶ
καὶ ταῦροι ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν θυτῶν, καὶ μετ' αὐ-
τῶν οἱ τῆς ἐστιάσεως ὑπηρεταί, οἷον μὲν ἐν ἀμφο-

ρεῦσιν, σῖτον δ' ἐν σιλάφαις φέροντες, καὶ ἔπειτα οἱ αὐλῆται, μεθ' οὓς ὁ πεζὸς ὄχλος, κλάδους ἔχων διὰ χειρῶν. Μετὰ δὲ τοὺς πεζοὺς ὤρμων τὰ τεθριππα, τὸν ἡνίοχον ἔχοντες καὶ ἓνα προσαναβάτην ἐκ τῶν ἐν τῷ σταδίῳ προαγωνισαμένων, καὶ προσέτι ἓνα πεζόν, ὅστις προηγούμενος, δι' ἐπιδεικτικῆς χειρὸς μίας ὁδηγεῖ καὶ ρυθμίζει τὸν δρόμον τῶν. Καὶ μετὰ τὰ ἄρματα τελευταῖος ἤρχετο ὁ ὄμιλος τῶν ἵππων, ἐπιβάτης ἵππων γοργῶν καὶ λαμπρῶς σχηματιζομένων, καὶ κατεῖχεν ἐκτὸς τῶν περάτων τῶν δύο μακρῶν πλευρῶν, καὶ πᾶσαν τὴν δυτικὴν, ὅπου περιεῖχτο τῆς παρατάξεως ἡ ἀρχή, διότι ἐνταῦθα τινὲς τῶν ἱππέων φαίνονται οὐχὶ ἔτι ἀναβάντες, ἀλλὰ

φανῶν ἀγαλμάτων, μειζόνων τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιλάμπει πᾶσα τῆς Φειδαϊκῆς γλυφίδος ἡ σεμνότης, καὶ ἡ ἀπαραγνώριστος καλλονὴ καὶ ἡ χάρις. Τὸ δυτικὸν ἀέθριον παρίστα, κατὰ Πausανίαν, τὴν ὑπὲρ τῆς Ἀττικῆς γῆς ἔριν τῆς Ἀθηναίων καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ κατὰ τὰς ζωγραφίας τὰς φιλοτεχνηθείσας ἐν 1674 ὑπὸ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Καρρέυ (Carrey), ἐν μὲν τῷ μέσῳ τὸν Ποσειδῶνα ὄρθιον, παρωγισμένον, καὶ τὴν γῆν παίοντα τῇ τριαινῇ, παρ' αὐτὸν δὲ τὴν Ἀθηνᾶν, ἐν ὑπερηφάνῳ θέσει θριάμβου, καὶ ἀριστερῶς μὲν τοῦ Ποσειδῶνος τινὰς θεότητας, αἰτίνες ἐνομίσθησαν ὡς ἐκ τῶν ἐμῶν ἀγαλμάτων καὶ θεσῶν τῶν, ἡ Γῆ καὶ ἡ Θάλασσα, ὁ Ἀἰὼν,

Ἀργεῖον ἀρχαῖον.

προπαρσκειυαζόμενοι μόνον. Ἡ πεμπτοίχιλος αὕτη τεινίχ, ἡ μακρὰ αὕτη σειρά ἀλληλενδέτων ἀριστουργημάτων, οὐδὲν ἔχει τὰ συγκρινόμενον πρὸς αὐτὴν ἐν τῇ τέχνῃ οὐδενὸς χρόνου καὶ οὐδενὸς τόπου.

Ἀλλὰ πάντων τῶν γλυπτικῶν ἔργων ὅσα κοσμοῦσι τὸν ναὸν τοῦτον, ὅσα ποτὲ ἐκόσμησαν δημόσιο οἰκοδόμημα, θαυμασιώτατα εἰσὶν ἀναμφισβητήτως τὰ τῆς τρίτης κατηγορίας, τὰ ἐν τοῖς αἰτοῖς, ἥτοι τοῖς τριγωνικοῖς περάσι τῆς ὀρθῆς ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τεθειμένα. Ταῦτα εἰσὶ συμπλέγματα περι-

ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Μυρία, ἡ Ἑστία, ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη. Δεξιῶς δὲ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ Ἑσυχθεὺς μεθ' ἄρματος ἡνιοχομένου ὑπὸ τῆς Νίνης, ὁ Κέρωψ μετὰ τῶν τριῶν θυγατέρων του καὶ τοῦ Ἑρυσίχθονος, καὶ ἐν τῇ γωνίᾳ κείμενος ὁ Θησεύς, οὐ μόνον σώζεται ὁλόκληρον σχεδόν, ἀλλ' ἀκέραιον τὸ ἀγαλμα, δεικνύον διὰ τῆς ἐντελείας του ὁποῖων θαυμάτων συλλογὴ ἦν ὁλόκληρον τὸ πέτωμα τοῦτο.

Ὁ δὲ ἀνατολικὸς αἰτὸς παρίστα, κατὰ Πausανίαν, τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐπερχῆς ὁ Κεῖ-

ἡ ἐπιδήμει ἐν Ἀθήναις, τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων τοῦ αἰτωμάτος τούτου εἶχον καταστραφῆ, καὶ μόνον ἐκ τοῦ ἐνταῦθα παριστωμένου ἀγγείου τῆς συλλογῆς τοῦ Ὀπη, ὅπερ φαίνεται ἀντιγραφὴν ἐξ ἐκείνου τοῦ αἰτοῦ, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἐμυδρὴν τινα ιδέαν. Ἐν τῷ μέτῳ ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου ὁ Ζεὺς, δεξιῶς δ' αὐτοῦ ἵστατο ὁ Ἡρακλῆς, εἰς τοῦ ὤμου ἔχων τὸν πέλεκυν, καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἵστατο ἡ ἐξ αὐτῆς προκύψασα Ἀθηνᾶ ἐν πλήρει πανοπλίᾳ, παρισταμένων ἐκτέρωθεν τῶν ἐπιλοίων τοῦ Ὀλύμπου κατοίκων, καὶ ἐξεστηκότων πρὸς τὸ παράδοξον θέαμα.

Σίδας δ' ἔσχε πάντας ὀρῶντας ἀθανάτους·
· · · · · κινήθη δ' ἄρα πόντος,
κύμασι πορφυρέοισι κυκώμενος. Ἔσχετο δ' ἄλμα
ἐξακίνης. Στήσε δ' Ὑπερίωνος ἀγλαὸς υἱὸς
ἵππους ὠκύποδας δῆρὸν χρόνον. (Ὀμ. Ὑμν. ΚΗ'.)

Καὶ τῶν ἵππων τοῦ Ὑπερίωνος αἱ κεφαλαί, προκύπτουσαι τῶν κυμάτων καὶ καταδυόμεναι εἰς αὐτὰ, αἰῶνται εἰσέτι εἰς τὰς γωνίας τοῦ οἰκοδομήματος. Μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν περισωζομένων τεμαχίων, ὑπάρχει ἀγαλμα γυμνοῦ νεανίου, λαμπρότατον ἔργον, ὃ καὶ μόνον ἐδύνατο νὰ τιμήσῃ τὸν ἐργασθέντα αὐτὸν τεχνίτην, ὑπὲρ ὃ ὅμως πολὺ ὑπερέχει τὸ ἀμίμητον σύμπλεγμα τριῶν καθημένων ἢ ἀνακεκλιμένων παρθένων, τῶν τριῶν Μοιρῶν κατὰ τινάς, καθ' ἄλλους τῆς Δήμητρος, τῆς Περσεφόνης καὶ τῆς Ἑστίας, οὗ μεγαλοπρεπέστερον καὶ τερπνότερον ἔργον δὲν ἤδυνήθη βεβαίως νὰ παραγάγῃ ἄλλο οὐδ' αὐτὴ ἡ γλυφίς τοῦ Φειδίου. Θεία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπινος εἶναι ἡ καλλιότης τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων πλασμάτων, τῶν νεανικῶν ἐκείνων μελῶν, ἃτινα ἐλαφρῶς κυρτοῦνται καὶ ἀπλῶς ἐπενίστανται κατὰ τοῦ εἰς ὕψος διαφανὲς λεπτοῦργηθέντος μαρμάρου, ὅπερ ἐλέγχει μᾶλλον ἢ συγκαλύπτει τὸ κάλλος αὐτῶν.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦν τὸ ἐγκαύχημα τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ Ῥήτορες εἶχον αὐτὰ συνεχῶς διὰ στόματος. Ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς κατάλυμα τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὃν ἡ ἀσέβης τῶν τότε κολακεία συνέφερε μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ τύραννος Λάχων μετ' ὀλίγον παρέλυσε τὸ Φειδαϊκὸν ἀγαλμα, καὶ ἤρπασεν αὐτοῦ τὸν χρυσόν, συμποσούμενον εἰς 44 ἢ 50 τάλαντα.

Εἰσαχθέντος δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀθήναις, ὁ ναὸς τῆς Παρθένου μετεσκευάσθη εἰς ἐκκλησίαν τῆς ἀειπαρθένου, καὶ πρὸς τοῦτο ἡ ἀνατολικὴ θύρα ἐκλείσθη, καὶ πρὸ αὐτῆς κατεσκευάσθη τὸ ἱερόν ἡμικυκλικῶς, ἴσως διὰ τῶν μαρμάρων τοῦ διατειχίσματος τοῦ ὀπισθοδόμου, ὅπερ κατεδαφίσθη· τὸ δὲ ὑπαίθριον τοῦ ναοῦ ἐδέξατο ὀροφὴν, καὶ πολύχροες κίονες ἐστήθησαν πρὸ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ὁ θόλος αὐτοῦ ἐκοσμήθη ψηφιδωτάμασι πολυχρόοις, καὶ εἰς τοὺς τοίχους ἐξωγραφήθησαν εἰκόνες ἁγίων. Διηγοῦνται δ' οἱ σύγχρονοι τὴν πολυτέλειαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, καὶ τῶν τεθρίππων ἐφ' ὧν

αἱ κομψαὶ τῶν Ἀθηνῶν κυρίαι ἀνέρχοντο εἰς αὐτήν. Τὸ δὲ 1843, ὅταν αἱ Ἀθῆναι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἡ ἐκκλησίαι μετεσκευάσθη εἰς προσκύνημα τοῦ Μωάμεθ, καὶ μετὰ τῶν δύο μεσημβρινωτέρων κίωνων τῆς ἐνδοτέρας δυτικῆς στοᾶς, πρὸ τοῦ ὀπισθοδόμου, ἐνωθέντων μετὰ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ἐκδομήθη τότε μινάρης ἔχων τὴν ἀνοδὸν σκολιάν. Τότε βεβαίως κατεξέστησαν, ἡ ἀσέβητος κατεχρίσθησαν αἱ ἐπὶ τῶν τοίχων Χριστιανικαὶ εἰκόνες.

Ἐν δὲ 1687, ἐν Σεπτεμβρίῳ μηνί, ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος Μοροζίνης ἐπολιόρκει τὴν ἀκρόπολιν, οἱ δὲ Τούρκοι ἐντὸς τοῦ μαρμαροκτίστου αὐτῶν προσκυνήματος, ὡς εἰς θέσιν ἀσφαλεστάτην, εἶχον καταθέσει τὴν πυρίτιν αὐτῶν. Αἰφνης βόμβρα ῥιφθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Μουσείου κανονοστάσια τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μοροζίνη, Κοινηγισμάρκου τοῦ Σουηδοῦ, ἐνέσκηψεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, καὶ ἀνῆψε τὴν πυρίτιν, καὶ τὸ μέχρις ἐκείνου ἀκατάστροφον ἐκεῖνο ἀριστούργημα, καθ' οὗ οὐδὲν εἶχε δυνήθῃ δεκαοκτὼ αἰώνων τὸ δρέπανον, κατέπεσεν εἰς σωρὸν ἐρείπειων, καὶ πρὸ πάντων τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐφ' οὗ οἱ κατακτεταὶ ἀνῆγειραν μετὰ ταῦτα ἄλλο εὐτελὲς οἰκοδόμημα, ἀναλογώτερον πρὸς τὴν τότε τῶν πραγμάτων αὐτῶν κατάστασιν.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Μοροζίνης ἐκυρίευσεν τὴν Ἀκρόπολιν, κατέκτησεν λυπηροτάτην διὰ τὴν τέχνην, ἀλλως δὲ ἀσκοπον καὶ ἀγονον διότι μετὰ ἐνός μηνὸς κατόχην, μόλις οἱ Χριστιανοὶ ἐκحرύχθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτῆς τὰς Ἀθήνας, ἀρεῖς τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τῶν νέων αὐτῶν ἀρχόντων τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἐκδίκησιν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀπέλθῃ, ἠθέλησε νὰ λάβῃ καὶ τι τρόπαιον ἄξιον τοῦ τοιοῦτου του κατορθώματος, καὶ ἐν τῇ βαρβάρῳ κενοδοξίᾳ τοῦ πατριωτισμοῦ του, ἀπεφάσισε νὰ γυμνώσῃ τὸν Παρθενῶνα τῶν ἐσχάτων κοσμημάτων ἃ ἔμενον ἐπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ λεηλατήσῃ τὴν δυστυχῆ πόλιν ἣν πολλαχῶς κατέστρεψε, πρὶν τὴν καταλίπῃ εἰς τὴν δεινὴν τύχην της. Καὶ τοῦ μὲν ἀνατολικοῦ αἰτοῦ τὰ πλεῖστα ἀγάλματα ἦσαν ἤδη προκατεστραχμένα· τοῦ δυτικοῦ ὅμως ὑπῆρχον ὅλα ἀκέραια, καὶ εἰς ταῦτα προσέφερε τὰς μηχανάς του. Ἀλλ' οἱ ἀνεπιδέξιοι ὀπαδοὶ του, ἐνῷ τὰ κατεβίβαζον, τὰ ἀρῆκαν καὶ ἔπρεσαν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου, καὶ συνετρίβησαν ὅλα εἰς κόνιν. Ἐκεῖ τὰ ἀρῆκεν ὁ Μοροζίνης, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τὰς χεῖρας κενάς.

Κατὰ τὰ 1811 ἄλλος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῶν μνημείων αὐτῶν βεβηλωτής, ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας εἰς Κωνσταντινουπόλιν Λόρδος Ἐλγιν, ὅστις, φερμένον προμηθευθεὶς, νὰ λάβῃ τοὺς παρὰ τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων ἐν Ἀθήναις κατὰ γῆς κειμένους λίθους, οὐ μόνον αὐτοὺς ἐλάβεν, ἀλλὰ καὶ διὰ πρίονος ἐκοψεν ὅσας ἠδυνήθη τῶν μετοπῶν καὶ τῶν τμημάτων τῆς ζωοφόρου, καὶ ὅλα τὰ σωζόμενα ἀγάλματα τῶν αἰτῶν ἀρπάσας, ἐπώλησε τὴν ὅλην συλλογὴν εἰς τὴν κυβερνήσιν του τριακονταπέντε χιλιάδων λιρῶν. Τέλος δὲ μετὰ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησίαν φροντὶς ἰδία ἐλήφθη τοῦ σεβαστοῦ τραυματίου, καὶ διάφορα αὐτοῦ μέρη ἀνεστηλώθησαν, καὶ πολλὰ τῶν τμημάτων αὐτοῦ ἐν ἀνθοκαφαῖς ἀνευρέθησαν. Ὡστε τὴν σήμερον

σώζονται μετόπαι μὲν 15 ἐν τῷ Βρετανικῷ μουσεῖῳ, μία δ' ἐν Γαλλίᾳ, μία ἐν Ἀθήναις ἀνευρεθεῖσα, καὶ 38 ἐπὶ τοῦ ναοῦ, αὐταὶ ἀμυδραὶ αἱ πλείσται· τῶν δὲ τιμημάτων τοῦ ζωοφόρου 61 ἐν Ἀγγλίᾳ, 21 ἐν Ἀθήναις ἀνευρεθέντα, καὶ 14 ἐπὶ τοῦ ναοῦ, καὶ τέλος ἐν ἐν Γαλλίᾳ τῶν δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἀγαλμάτων, ἐκ μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ 11 ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ δυτικοῦ 6, καὶ ἑτέρα 6 εὐρεθέντα ἐν Ἑλλάδι, πλὴν ἐνός συμπλέγματος τοῦ δυτικοῦ ἀετοῦ καὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἵππων τοῦ ἀνατολικοῦ, σωζομένων ἐν χώρᾳ.

Τοιοῦτος εἶναι σήμερον ὁ οὐχὶ ὑπὸ τῶν αἰώνων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος τῶν ἀνθρώπων καταβλήθεις οὗτος γίγας, ωραιότερος ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ του καταστροφῇ ἀπὸ ὅλα τῆς γῆς τὰ οἰκοδομήματα ἐν τῇ ἀκμαιοτέρᾳ των καλλονῇ.

ΟΠΩΡΑΙ ΚΑΙ ΦΥΤΑ

ΤΗΣ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

(Συνέχεια. Ἰδε Φυλλάδ. ΕΛ').

Ἄλλοι τὰ δένδρα εὐθυτενῇ καὶ ὑψηλότατα, γυμνὸν μὲν ἔχοντα τὸ στέλεχος ὡς κυπάρισσοι, στερούμενα δὲ κλάδων πλαγίων, μηδὲ συνεχόμενα δι' οὐδενὸς παρασίτου φυτοῦ, ἀποτελοῦσιν εἰδὸς κτιρίου θολωτοῦ ὑποβασταζομένου ἀπὸ ἀπέραντον κιναστοιχείην. Ἡ γλῶσσι εἶναι τοσοῦτον λεπτή καὶ εὐσχημος ὥστε νομίζει τις ὅτι ἐφιλοτεχνήθη ἀπὸ χειρὸς ἐπιτηδείων κηπουροῦ. Καὶ πλῆθος πιθήκων καὶ ψιττακῶν ζωογονοῦσι τὴν βαθυτάτην ἐκείνην ἔρημον.

Παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Κορδιλλέρων ἢ τῶν Ἀνδῶν (*), ἐκεῖ ὅθεν ἄρχονται αἱ ἀχανέστεραι τῆς γῆς πεδιάδες, ἀναβλύζουσι ποταμοὶ οἵτινες, ἕωσού φθάσωσιν εἰς τὸν Ὠκεανόν, διατρέχουσιν ὀκτὼ ἢ δέκα χιλιάδ σταδίων. Ἐκεῖ, φαίνεται, ὅτι ἡ φύσις κατέλιπεν εἰς τὸν ἄνθρωπον δειγμάτων τῆς προκατακλυσματικῆς ἰσχύος τῆς· διότι ἐκεῖ ὑπάρχουσι καὶ δένδρα παραπλήσια ἐκείνων τῶν ὁποίων λείψανα εὐρίσκονται μετὰ τῶν ἀνθρακωρυχείων, ἐκεῖ καὶ ἡ γιγαντιαία στροβιλοφόρος ἀραουκάρια, ὑψηλότερα καὶ αὐτῶν τῶν ὑψηλότερων φοινίκων.

Κατὰ τὰς ζοφεράς ἐκείνας πεδιάδας ἢ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία γεννῶσι μυριάδας ἐντόμων καὶ ἑρπετῶν, ἡ ζωὴ διαδέχεται τὸν θάνατον μετ' ἀπισταύτου ταχύτητος, καὶ τὸ στέλεχος ἐκάστου δένδρου ζηραιομένου καλύπτεται, ὅχι ἀπὸ χόρτον βραχύν καὶ σπάνιον ὡς εἰς τὰ ἡμέτερα δάση, ἀλλ' ἀπὸ φυτὰ εὐβλαστῇ καὶ πυκνότατα. Ἐκεῖ εἰσδύοντες οἱ ἀτρό-

(*) Cordillères καὶ Andes ὠνόμασαν οἱ κατακτηταὶ τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς Ἰσπανοί, σειράς ὑψηλοτάτων ὀρέων.

μητοὶ βοτανικοὶ ἀναζητοῦσι τὰ ὀρχωειδῆ φυτὰ ἅτινα, διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ θαυσιλὴν ἀνθοφορίαν, διὰ τὴν γλυκεῖαν ὁσμὴν καὶ τὸ περίεργον τοῦ σχήματος, καθιστάνονται ἄξια τῆς προτιμήσεως τὴν ὁποίαν δεικνύουσι δι' αὐτὰς οἱ Εὐρωπαῖοι ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι.

Ἡ εὐκαρπία τῆς γῆς εἰς τὰς Ἀντιλλίας (**), τὰς ἀληθεῖς ἐκείνας τῶν Μικάρων νήσους, εἶναι τῶν ἀκατανόητος· οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ δύνανται νὰ τρέφονται, καὶ νὰ τρέφονται καλῶς, χωρὶς ποτε νὰ ἐργάζωνται. Γάλλος τις μάλιστα βεβαίως ὅτι ἐὰν δὲν ἡγάπων τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὸ κυνήγιον, καὶ ἀντὶ ἑκατὸν φράγκων τὴν ἡμέραν δὲν ἤθελον συγκατα-

Μήλον ὀρεινῆς τῆς Ἀμερικῆς.

τίθεσθαι νὰ πωλῶσι τὴν ἐργασίαν των. Ἡ φύσις προάγει οἰκοθὲν πλούτη ἱκανὰ ὅχι μόνον νὰ θρέψωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ πλουτίσωσιν αὐτοὺς, ἀρκεῖ μόνον νὰ λαμβάνωσι τὸν κόπον νὰ τὰ συνάγωσιν. ἔχουσι δάση ὁλόκληρα κακκοδένδρων, ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ φορτίσωσιν ἑκατοστύας πλοίων.

Ἡ πολυφορία τῶν καρποφόρων δένδρων εἶναι πραγματικῶς ἀπίστευτος. Ὑπάρχει τι δένδρον καλούμενον σαποτιλίερη, ἀληθῶς γιγάντειον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου καὶ αἱ μεγαλήτεραι μηλαί, καὶ αἱ μεγαλήτεραι ἄπιοι τῆς Εὐρώπης φαίνονται ὡς εὐτελέστατοι θάμνοι. Διὰ τὴν ὥριμάσῃ ὁ ἐπιζήτητος αὐτοῦ καρπὸς χρειάζονται τέσσαρες μῆνες, τὸ δὲ ἄθος βλαστάνει εὐθὺς μετὰ τὴν συγκομιδὴν μετὰ ταχύ-

(**) Νῆσοι τοῦ ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ὑπὲρ τὰς 800. κατοικοῦμεναι ὑπὸ 2,500,000 περίπου.